

М. Б. Ценко
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри культурології Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

СТИМУЛИ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Феномен саморозвитку особистості є філософською проблемою, яка має свою довгу історію. В процесі розвитку людської культури філософією було усвідомлено значення і сенс саморозвитку людини як для неї самої, так і для людства в цілому. Значна кількість досліджень у цьому напрямі свідчить, з одного боку, про те, що тема залишається актуальною і набирає ще більшої значущості в контексті умов і вимог існування людини, що склалися в сучасному інформаційному, високотехнологічному, морально нестабільному світі, а з іншого, – що серед науковців немає однастайності щодо розуміння поняття саморозвитку особистості.

Проблематичним залишалось завжди питання і про спонукальні сили саморозвитку особистості. Відповіді на це питання різноманітні та залежать від того, яких методологічних позицій дотримуються науковці, як трактують сутність поняття саморозвитку. Разом із тим, саме через

визначеність поняття можна з'ясовувати, аналізувати чинники, що спричиняють процес саморозвитку.

Спираючись на попередні дослідження, можна виявити дві визначальні позиції, з яких розглядається саморозвиток. Згідно з першою, саморозвиток трактується як такий, що притаманний людині, як представнику живого світу, який природно здатний саморозвиватися. Прибічники другої позиції вважають саморозвиток виключно людською здатністю, яка є її базовою характеристикою. Переважна більшість сучасних науковців дотримуються останньої точки зору, згідно з якою процес саморозвитку ґрунтується на свідомому, цілеспрямованому виборі людини, що не є визначальним для прибічників першої позиції.

Феномен саморозвитку у сучасній науці є об'єктом дослідження філософів, соціологів, психологів, педагогів. І, незважаючи на різність підходів, науковці трактують саморозвиток як здібність людини впливати на себе, змінюватися, ставлячи об'єктом свідомої перетворювальної діяльності себе. Саморозвиток – це потреба в створенні себе як особистості, зазначають Г. І. Железовська, О. В. Єлісеєва, це процес активної, послідовної, прогресивної та незворотної якісної зміни статусу особистості [1]. В. Ф. Моргун, Н. Ю. Ткачова пишуть про саморозвиток як про новий рівень розвитку особистості, коли розвиток стає свідомим, цілеспрямованим самоздійсненням, самовдосконаленням [4]. Д. О. Леонт'єв аналізує саморозвиток як діяльність, спрямовану людиною на саму себе, перш за все, з метою збагачення своїх сутнісних сил [2].

За останні три десятиліття сформувалося розуміння саморозвитку як процесу діяльності, що спонуканий і детермінований самою людиною. Безумовно, саморозвиток не існує без авторства особистості і без її діяльнісного втручання у власний духовний світ. Створюючи свою особистість, формуючи певні якості, здібності, особа виступає активною рушійною силою процесу, мотиватором і виконавцем власних цілей.

Проте, включення процесу саморозвитку не відбувається автоматично. Мотивація, напрямок, зміст діяльності є елементами обумовленими, такими, що формуються внаслідок взаємодії багатьох чинників, які створюють необхідний контекст для формування потреби саморозвитку, його мети, сенсу тощо.

Наукова розробка проблеми детермінант саморозвитку являє собою багатовекторну картину. Досліджуючи сутність особистості, вчені по-різному розглядали причини, що спричиняють саморозвиток: від

абсолютизації зовнішніх умов і обставин буття людини для саморозвитку (напр. : Парфьонов Є. А., Артемьев І. Т.) до самодетермінації, обумовленості виключно власними мотивами, цілями і потребами. Так, наприклад, І. О. Логінова вважає, що людина – це система, яка самоорганізується, та існує в режимі саморозвитку, що і забезпечує рух людини у напрямку ускладнювання [3]. Власна визначеність, особистісні значення, сенси, як такі, що спричиняють саморозвиток, обумовлюють його, були об'єктом аналізу А. Маслоу, К. Роджерса, А. Г. Асмолова, Є. В. Едмана та багатьох інших.

Дійсно, саморозвиток може здійснюватися за умов наявності в особистості мотивації, яка є її власним винаходом і спонукальною силою. Питання про мотивації саморозвитку широко досліджується в філософському і психологічному аспектах. Зокрема, Ільїн Є. П., Фризен М. О., Калітеєвська Є. Р., Леонтьєв Д. А., Цукерман Г. А., Мастеров Б. М., Черняєва Г. В. та ін. вказують на те, що людина, виступаючи головною рушійною силою, ініціатором, стимулятором саморозвитку, здійснює цю діяльність через самомотивацію. Описані науковцями мотиви саморозвитку можна згрупувати в три основні блоки: мотиви, пов'язані зі ставленням до життя; мотиви, пов'язані зі ставленням до себе; мотиви, пов'язані зі ставленням до інших людей.

Отже, будь-яка мотивація впливає з соціальних потреб людини, які, в свою чергу, є продуктом впливу на особу оточення, соціальних обставин існування, конкретної ситуації тощо. Тільки аналізуючи види, характер соціальних ситуацій, у яких перебуває людина, можна з'ясувати ті її потреби, які стають фундаментом для запуску механізмів мотивації саморозвитку.

Іншими словами, мотивація саморозвитку і процес саморозвитку обов'язково обумовлені зовнішніми чинниками буття людини. Соціокультурна ситуація, система норм, цінностей життя, соціальні ролі, вимоги професійної діяльності, референтне середовище тощо, – тобто об'єктивні константи зовнішнього світу, що доступні для сприйняття й осмислення людиною, виступають перед нею як система вимог. Будучи відрефлексованими, ці вимоги перетворюються у відповідні потреби і, можливо, в мотивації саморозвитку.

Соціальна ситуація, що сприйнята особою, це особлива, індивідуальна картина світу, побудована на основі особистісних параметрів: рівня розвитку, соціального статусу, власних ідеалів, цінностей, пере-

конань тощо. Мотивації і програми саморозвитку виникають і реалізуються під впливом індивідуалізованої соціокультурної ситуації. Разом із тим, інтериоризація зовнішніх обставин життя не обов'язково викликає потребу саморозвитку. Спонукальною силою володіє така індивідуалізована картина ситуації, що містить в собі передумову суперечності, конфлікту: невідповідності різноманітних потреб особистості та можливостей їх задоволення. Усвідомлена суперечність стає умовою самомотивації для саморозвитку особистості.

Отже, саморозвиток як процес свідомої цілеспрямованої зміни людиною своєї особистості, відбувається під впливом багатьох зовнішніх і внутрішніх чинників. Первісним фактором, що створює умови для виникнення мотивації саморозвитку є соціокультурна ситуація буття людини. У ній міститься величезний спектр передумов, що спонукають людину працювати над собою. Спрямованість, характер, рівні, якість саморозвитку особистості можуть бути усвідомлені й оцінені через з'ясування тих зовнішніх обставин життя, що стали стимулами процесу саморозвитку.

Список використаних джерел:

1. Железовская Г. И. Педагогика развития творческой личности. – Саратов: Лицей, 1997. – 140с.
2. Леонтьев Д. А. Психология свободы: к постановке проблемы самодетерминации личности// Психол. журнал. – 2000. – Т. 21. – № 1.
3. Логинова И. О. Жизненное самоосуществление человека: системно-антропологический контекст: автореф. дис. д-ра психол. наук. – Томск, 2010. – 42 с.
4. Моргун В. Ф., Ткачева Н. Ю. Проблема периодизации развития личности в психологии. – М. : Издательство Московского университета, 1981. – 84 с.
5. Низовских Н. А. Человек как автор самого себя: психосемантическое исследование личностного саморазвития: монография. – М. – Берлин: Директ – Медиа, 2014. – 405 с.
6. Фризен М. А. Рефлексивность как ресурс проектирования саморазвития// Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал), № 7 (51), 2015. – www.sisp.nkras.ru.
7. Черняева Т. В. Мотивация саморазвития личности// Полигнозис, 2(22), 2003. – [http:// www.polyqnozis. ru/ default. asp](http://www.polyqnozis.ru/default.asp).

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Кафедра культурології

ПРОБЛЕМИ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ

Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції
(21 березня 2019 року)

Харків
«Право»
2019

УДК 13:130.1(130.2)+340+37.04+8
П78

Редакційна колегія:

А. П. Гетьман – д. ю. н., професор, проректор з наукової роботи НЮУ ім. Ярослава Мудрого (голова редколегії);

В. О. Лозовой – д. ф. н., професор, завідувач кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого (заступник голови редколегії);

О. В. Прудникова – д. ф. н., доцент, доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого;

Л. М. Сідак – к. ф. н., доцент, доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого (секретар редколегії);

Ю. А. Меліхова – к. ю. н., доцент кафедри культурології НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Проблеми саморозвитку особистості в сучасному українському соціумі : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (21 берез. 2019 р.) / НЮУ ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2019. – 126 с.

ISBN 978-966-937-656-5

Збірник містить наукові статті й тези наукових доповідей з питань філософської антропології, філософії культури, соціальної філософії, філософії права, психології, педагогіки, культурології та актуальних проблем освіти і виховання в сучасних умовах соціокультурного розвитку.

Для викладачів, докторантів, аспірантів, студентів гуманітарних закладів вищої освіти та вчителів загальноосвітніх шкіл.

УДК 13:130.1(130.2)+340+37.04+8

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2019

© Оформлення. Видавництво «Право», 2019

ISBN 978-966-937-656-5

ЗМІСТ

Напрям 1

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Лозовой В. О.

САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ
І ПРАКТИКИ 3

Калиновський Ю. Ю., Мануйлов Є. М.

ДУХОВНИЙ САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ У КОНТЕКСТІ
ВІТЧИЗНЯНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ 5

Данильян О. Г., Дзьобань О. П.

ІНФОРМАЦІЙНІ ПРАВА ТА СВОБОДИ ОСОБИСТОСТІ
У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ 9

Прудникова О. В.

СУЧАСНА ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК СЕРЕДОВИЩЕ
СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ 13

Ценко М. Б.

СТИМУЛИ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ 17

Ступак О. Ю.

СОЦІАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ
АКТИВНОСТІ МОЛОДІ 21

Орлов О. І.

СУЧАСНИЙ СТАН КІНЕМАТОГРАФА: ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ 24

Напрям 2

ЗБЕРЕЖЕННЯ САМОБУТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ

Панков Г. Д.

КРИТИЧЕСКОЕ САМОСОЗНАНИЕ
КАК ВЫРАЖЕНИЕ САМОСТИ 28

Сідак Л. М.

КРИЗА САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЯК ВИЯВ ДУХОВНОЇ
КРИЗИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ 32

Наукове видання

**ПРОБЛЕМИ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ
В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ**

Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції
(21 березня 2019 року)

Видається в авторській редакції

Технічний редактор *А. Т. Гринченко*

Підписано до друку з оригінал-макета 19.03.2019.
Формат 60×84 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 7,32. Обл.-вид. арк. 6,68. Вид. № 2150.
Тираж 50 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
вул. Чернишевська, 80а, Харків, 61002, Україна
Контактний тел./факс (057) 716-45-53
Сайт: www.pravo-izdat.com.ua
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.

Виготовлено у друкарні ФОП Татарчук С. І.
Тел. (057) 717-25-44